

Fair Energy Transition for All: Politiske anbefalinger

Den danske nationale rapport – forkortet udgave

Resultater af dialog med udsatte borgere samt eksperter om den grønne energiomstilling

Januar 2022

www.fair-energy-transition.eu

National Rapport

Denne nationale rapport er and del af projektet “Fair Energy Transition for All (FETA)”. FETA er baseret på fokusgruppe interviews udført i 9 lande i Europa – Belgien, Bulgarien, Danmark, Tyskland, Frankrig, Italien, Holland og Polen. FETA er støttet af et konsortium af fonde udgjort af: the Fondazione Cariplo, the Deutsche Bundesstiftung Umwelt, the IKEA Foundation, the King Baudouin Foundation, Stiftung Mercator, the Network of European Foundations and the Open Society Foundations. I spidsen for projektet står King Baudouin Foundation og det udføres af ifok, Climate Outreach, the European Policy Centre, samt facilitatorer og politiske eksperter som nationale partnere fra de deltagende lande. De nationale partnere er Atanor and Leuvuur, ENEFFECT, Teknologirådet (DBT), ifok, Museo Nazionale della Scienza e della Tecnologia Leonardo da Vinci, Berenschot and the University of Groningen, Missions Publiques, Polish Foundation for Energy Efficiency (FEWE), Instituto Sindical de Trabajo, samt Ambiente y Salud (ISTAS).

Hvis du er interesseret i den samlede publikation på vegne af alle deltagerlandenes resultater, samt yderligere information om projektet og metodologien, kan det findes på FETA’s hjemmeside: <https://fair-energy-transition.eu/what-vulnerable-people-have-to-say/>.

For yderligere information, skriv til: Sofia Kazmi Høgsbro skh@tekno.dk

Resultater – De 19 politiske anbefalinger

1. Energiomstilling

1. Central energiomstillingsplan

Vi anbefaler en central energiomstillingsplan. Staten skal udpege områder, også på deres egne arealer, som er egnede til de fælles løsninger. De fælles løsninger bliver billigere for den enkelte, og det er med til at forebygge energifattigdom.

- BRE: Nogle borgere er bekymrede for om det at lave en central energiomstillingsplan, egentlig bliver billigere for den enkelte. Det er svært at gennemskue konsekvenserne af centralisering, frygt for at det går ud over kommunerne i udkantsdanmark.

2. Borgerinddragelse ved nye Vedvarende Energi anlæg

Vi anbefaler at etableringen af Vedvarende Energianlæg i det åbne land ikke kun tager hensyn til markedsinteresser, men anlægges der hvor de er mest effektive og har en lav påvirkning på lokalmiljøet, både mennesker og natur. Det gøres ved at borgere i kommuner, som vil etablere nye Vedvarende Energianlæg, inddrages tidligt i planlægningsfasen for at kommunerne kan lytte til en eventuel modstand og inddrage lokal viden om fælles løsninger for anlæggenes placering i landskabet.

- Det skal kombineres med et krav om, at energi der produceres lokalt, også kommer de lokale til gode og ikke bare transporteres uden for lokalområdet.
- Vi anbefaler, at der gives større kompensation lokalt til berørte borgere ved etablering af Vedvarende Energianlæg, tilsvarende det økonomiske tab i deres ejendomsværdi.

3. Tilskud til andelskooperativer

Vi anbefaler statslige og kommunale tilskud til lokalt forankrede løsninger som andelskooperativer, eks. fællesejet lokal energiproduktion som vindmølle fællesskaber og fjernvarmeanlæg, der skaber større medejerskab af energiproduktionen. Styrke vedvarende energianlæg i boligforeninger. Vigtigt med modeller der gør at det er økonomisk tilgængeligt for dårligt stillede borgere.

4. Tilskud til renovering

Vi anbefaler, at de dårligst økonomisk stillede 5% skal have statsfinansieret støtte til renovering, hvis de bor i dårlige, energislugende privatejede huse. Specielt i de områder, hvor husenes værdi er så lav, at det ikke er muligt at låne – der er ingen nævneværdig friværdi, eller for de indkomstgrupper hvor det bare er svært at få lov at låne. Dette er i stedet for en varmecheck. Vi anbefaler, at statsstøtten bliver indefrosset som en prioritet i huset og behøver ikke tilfalde nogen, og hvis huset bliver solgt, bliver det sendt tilbage til staten. Det skal vurderes af en energirådgiver, om det giver mening at renovere. Det kræver, at staten/kommunen får ansvar for et opsøgende arbejde. Det er derfor også støtte til dem, der ikke har overskud til at udfylde formularer og ansøge om tilskud.

5. Energikompensation for lejere

Vi anbefaler, at boliger der har en dårlig energiudnyttelse - under energiklasse D - ikke må udlejes uden en tilsvarende kompensation i lejen.

2. Forbedringer ift. forbrug i husholdningen

1. CO2 mærkning

Vi anbefaler, at staten sætter midler af til Co2 mærkning af produkter, så man på kommunalt, lokalt såvel som på individuelt plan kan få kendskab til klimabelastningerne i produkterne - og bedre mulighed for - at forbruge bæredygtigt.

- Bekymring for om det kommer svage borgere til gode, eller mest er for eliten? Vi måske allerede for mange mærkningsordninger

2. Længere garantier på produkter

Vi anbefaler at sikre en højnet kvalitet og holdbarhed i produkter, ved at kræve at de skal have garantier i 5+ år. Og der skal være mulighed for at få fat i reservedele i mindst 10 år. Denne lovgivning skal komme fra EU niveau. Vi anbefaler ligeledes, at der arbejdes for bedre mulighed for reparationer - både fra professionelle og blandt frivillige.

- BRE: Bekymring ift. om øgede kvalitetskrav gør varerne dyrere og dermed går ud over fattige forbrugere

3. Beskyttelse af forbrugere

Vi anbefaler bedre beskyttelse af forbrugerne ved reklamer for produkter. Vi skal undgå afhængighed, der kan lede til overforbrug især hos børn og unge og øge transparens ift. reklamer og dataindsamling gennem sociale medier.

4. CO2 fra forbrug skal medregnes

Vi anbefaler, at udledninger fra varer, der får klimabelastningerne til at vokse, skal indgå i de danske klimabudgetter. Hvis man indregner de forbrugsbaserede klimabelastninger i klimamålene, bliver det tydeligt, at det er de rigeste der udleder mest og skal begrænses med beskatning, da det er de rigeste der har det største forbrug. Det giver et mere reelt billede af vores klimabelastninger.

5. Fjerne moms på klimavenlige fødevarer

Vi anbefaler at mindske moms på økologiske og sundere, mindre forarbejdede varer, samtidig med at lægge en CO2 beskatning på kød. Samlet set skal det ikke blive dyrere at handle ind.

3. Samtænkning på transportområdet

1. Billigere kollektiv transport

Vi anbefaler store økonomiske rabatter til den kollektive transport, så flere mennesker kan blive i stand til at transportere sig med bus og tog, samt udbygning af den kollektive transport med flere stop på landet.

2. Bedre togtransport i Europa

Vi anbefaler bedre og billigere togtransport i Europa, med fokus på lange distancer. Dette skal også ses som en kompensation for en eventuel kommende CO2-afgift på fly.

3. Færre biler i byen

Vi anbefaler, at man arbejder på at få bilerne ud af byerne, og venter med at arbejde for færre biler på landet, til der er bedre transport alternativer.

- Det skal bl.a. gøres ved, at man skal betale for de kilometer man kører i byen, hvis man fx kører bestemte steder på bestemte tidspunkter. Det registreres gennem ens GPS. Mennesker med specielle behov ift. arbejdskørsel o. lign. skal undtages.
- Vi anbefaler, at hastigheden på veje ind mod byerne sænkes for at mindske benzin og dieselforbruget samt mindske støjgenerne for dem der bor tæt på - som typisk er i socialt boligbyggeri. Det vil gøre det mindre attraktivt at bruge bilen i byen.
- Flere parkeringspladser udenfor byen som gør det attraktivt at stille bilen og tage toget ind.

4. Samtænkning og deleordninger

Vi anbefaler, at der laves transportplaner, der tænker samspillet mellem cykler, kollektiv trafik og (dele)biler bedre ind og får dem tilpasset lokale behov.

- Det skal være nemmere at køre sammen og have deleordninger med både bil, el- og ladcykler.
- Mere plads til parkering af debiler, flere handicap pladser og flere pladser til ladcykler, cykler m.m. ved offentlige veje.
- Bedre (gratis) muligheder for at tage cykel med i bus, især på landet.

5. Bedre forhold for mennesker med særlige behov i offentlig transport

Vi anbefaler, at offentlig transport skal være langt mere imødekommende overfor mennesker med særlige behov, både fysiske og psykiske.

- I designprocesser skal hensyn til personer med syns- og funktionsnedsættelser aktivt inkluderes. Eks. hjælp for personer med synshandicap til brug af touchskærme ved billetkøb til offentlig transport og mulighed for at justere i højden på maskiner for folk i kørestol.
- Flere stillekupeer i tog og busser.

4. Nye narrativer om det gode klimaliv

1. Grøn opkvalificering af erhvervsuddannelserne

Vi anbefaler, at erhvervsuddannelserne skal opkvalificeres til at kunne uddanne nye "klimahelte håndværkere" på alle deres uddannelser. Det skal være med til at skabe en ny fortælling om, at hvis du vælger en erhvervsuddannelse, er du med til at gøre en forskel for den grønne omstilling, og således øge søgningen til uddannelserne. Der skal også være mulighed for efteruddannelse af tidligere elever, så de kan arbejde grønnere og måske opnå nye jobmuligheder.

2. Samfundsøkonomien skal udregnes efter det gode bæredygtige liv

Vi anbefaler at vores store nationale husholdningsregnskab (BNP) skal måles på andet end bare økonomisk vækst men også sætter mål for klima, trivsel, social lighed, forurening m.m. Det kan fx gøres gennem Doughnutmodellen.

3. Lokal forankring af grøn omstilling v. statslig støtte og borgerråd

Vi anbefaler, at den grønne omstilling forankres lokalt.

- Kommunerne/staten skal øremærke en pose penge til grøn omstilling ude i lokale fællesskaber, som styrker fælles løsninger, projekter og initiativer. Det skaber forbundethed lokalt, og det styrker medansvar, fællesskab og ansvarsfølelse.
- Vi anbefaler, at man gør det muligt at skabe lokale borgerråd, hvor nye måder at leve på kan diskuteres, så det på sigt kan blive nemmere at hjælpe hinanden med at ændre vaner og tænke mere bæredygtigt. Borgere kompenseres herfor.

4. Grøn uddannelse i skolerne

Vi anbefaler, at børn og unge i folkeskole, gymnasie undervises i klima og grøn omstilling på tværs af fag, så man både kan lære om jordens naturressourcer, lære at udregne CO₂-belastninger, lave klimavenlig mad og reparere ting. Grundlaget for det er bl.a. grundig undervisning af lærerne.

Sammenfatning

I denne rapport er beskrevet resultaterne af den Danske udgave af projektet Fair Energy for All (FETA). Projektets overordnede mål var at forstå udsatte og uhørte borgeres bekymringer og behov om den grønne energiomstilling, for at fremme en inkluderende og socialt retfærdig omstilling, der modvirker den sociale ulighed fremfor at fordybe den. Derfor er 19 anbefalinger blevet udviklet

gennem et samarbejde mellem eksperter og udsatte borgere. anbefalingerne er modige og viser en borgergruppe som kræver forandring og klimahandling. Borgerne efterspørger strukturelle forandringer og reguleringer drevet af politikere fremfor individer, transparens, og en holistisk tilgang der ikke marginaliserer dem yderligere, men styrker deres muligheder for at bidrage til omstillingen. anbefalingerne er inddelt i de 4 temaer:

1. **Energiomstilling**
2. **Forbedringer ift. forbrug i husholdningen**
3. **Samtænkning på transportområdet**
4. **Nye fortællinger om det gode klimaliv**

Projektet startede i september 2020 og slutter ultimo 2022, forsinket i starten af den globale pandemi. I Danmark er FETA projektet blevet faciliteret af Teknologirådet.

Imellem september og november 2021 blev 10 fokusgruppeinterviews afholdt med i alt 94 borgere, som på den ene eller anden måde kan komme i klemme i den grønne energiomstilling, eller typisk ikke høres i debatten. Forud for interviewene var en status for dansk klimapolitik opgjort og en rekrutteringsproces sat i gang.

Vi brugte semistrukturerede interviewguides til **fokusgruppeinterviewene** som blev afholdt forskellige steder i Danmark for at sikre en stor variation af deltagere. Tematisk fokuserede deltagerne på økonomiske bekymringer, som energiomstillingen og generelt den grønne omstillings potentiale for at begrænse deres privatøkonomi og muligheder indenfor husholdning og transport. Der var meget lidt tiltro til at politikerne kan sikre en socialt retfærdig omstilling, men generelt en anerkendelse af, og dedikation til, behovet for klimahandling.

Fokusgrupper:

1. Folk fra landdistrikter, via Landdistrikternes Fællesråd
2. Beboere i socialt boligbyggeri, Amager
3. Unge mennesker, højskole i Ry
4. Personer med fysisk handicap, Handicaprådet Furesø
5. Personer med anden etnisk baggrund end dansk, sprogskole Glostrup
6. Udsatte med baggrund i kriminalitet, misbrug, hjemløshed, Recovery bulls, Esbjerg
7. Ældre mennesker, Frederikssund
8. Hjemløse og generelt udsatte, Udsatterådet Svendborg
9. Vindmøllekritikere (NIMBY), Brande
10. Beboere i socialt boligbyggeri, Nørrebro

Efterfølgende blev 5 fiktive 'personaer' udviklet på basis af på fokusgruppedeltagerne, for enkelt at formidle deres behov og bekymringer. De blev brugt i den næste fase ved **ekspertmøderne** i begyndelsen af 2022, hvor 10 eksperter fra forskellige fagområder samledes tre gange for at diskutere resultaterne. Eksperterne kom fra universiteter, tænketanke og professionelle organisationer. De diskuterede status-quo for sociale klimatiltag og udviklede på baggrund heraf politiske anbefalinger svarende på behovene og bekymringerne for målgruppen.

Ekspertter:

Kirsten Gram-Hansen, Professor Aalborg University
Fokus: energiforbrug i husholdningen

Torsten Hasforth, seniorøkonom i CONCITO – Danmarks Grønne Tænk tank
Fokus: økonomiske og finansielle værktøjer i den grønne omstilling

Charlotte Jensen, adfærdsanalytiker ved Aalborg Universitet
Fokus: bæredygtigt forbrug og vaner i hverdagen

Kenneth Karlsson, leder af Energy Modelling Lab
Fokus: energisystemer og transport

Susanne Krawack, seniorkonsulent i CONCITO – Danmarks Grønne Tænk tank
Fokus: transport og mobilitet

Poul Erik Morthorst, Professor på DTU og medlem af det danske Klimaråd
Fokus: integration af vedvarende energi i det danske energisystem og instrumenter til regulering af energi og miljø

Rikke Næraa, energiplanlægger
Fokus: energisystemer og energieffektivitet

Bent Greve, Professor på Roskilde University
Fokus: fattigdom, velfærd og finansiering heraf, ulighed

Nina Nagskov Jørgensen, forhenværende leder i Naboskab, nu konsulent i Dansk Industri
Fokus: borgerinddragelse, miljøpolitik og cirkulær økonomi

Henrik Jepsen, forhenværende klimapolitisk konsulent i Fagbevægelsens Hovedorganisation, nu leder af Strategi, Organisation og Kommunikation i det danske Klimaråd

De endelige politiske anbefalinger blev samlet i en rapport som basis for **Borgerforummet for Retfærdig Energiomstilling (BRE)**, som blev afholdt i København d. 18. juni 2022. Hovedformålet for dette var at sikre at anbefalingerne repræsenterer de udsatte gruppers egne stemmer. Derfor blev de deltagerne borgere fra fokusgruppeinterviewene inviterede til at diskutere, kommentere og prioritere imellem anbefalingerne. Borgerne arbejdede i 3 grupper med et sæt anbefalinger hver, som efterfølgende blev diskuteret i plenum. Til sidst kunne de rangere og stemme om anbefalingerne, og her røg et par stykker. Der var en livlig atmosfære, og flere var blevet mere interesseret i problematikken end før de havde været med i projektet. Dagen resulterede i de 19 anbefalinger, som lignede meget eksperternes.

Borgerne diskuterede retfærdighed og ulighed ift. klimahandling, og det bragte refleksioner som denne frem, som giver stof til eftertanke:

”Jeg synes godt man kan sige at fattige er bedre klimaaktivister end rige, fordi de ikke har råd til at købe mange produkter, men de har ikke råd til at være sunde heller.”

- Kvinde, førtidspensionist og beboer i socialt boligbyggeri